

Puheenvuoro Euroopan rakennusperintövuoden avajaisissa 16.3.2009

Jouko Hannu

VTM, kirjoittaja ja tutkija

Kyröskosken Perinneyhdistys ry:n pj

Kaikki tuntevat Tampereen ja Valkeakoskenkin. Kaikki tuntevat takuulla Nokian vaikkakin ehkä eri syystä. Mänttäkin tuli esiin edellä olleessa Aleksii Neuvosen puheenvuorossa.

Minä tulen Kyröskoskelta, joka on Pirkanmaan paperiteollisuuspaikoista pienin ja tuntemattomin. Kyröskoski ei ole edes kunta vaan Hämeenkyrön kunnan teollisuuskeskus. Hämeenkyrön taas tuntenevat täällä olijat kansallismaisemista, joista takavuosien hoitoprojektit syksyllä palkittiin ykköseksi koko Suomessa. Ja ne projektithan edustavat Suomea tänä vuonna koko Euroopan kattavassa kilpailussa.

Hämeenkyrö on kaksijakoinen paikka. Maaseutu on ollut iät ja ajat, mutta Kyröskoskelle syntyi paperiteollisuus Etelä-Suomen korkeimman kosken partaalle ”vasta” 150 vuotta sitten. Ensi vuonna juhlimme siellä tuota tasalukua toivon mukaan asiaan kuuluvalla innostuksella.

Kyröskosken Perinneyhdistyksen perustamisesta tulee tänä vuonna kymmenen vuotta. Kuluneena aikana se on jo toteuttanut Kyröskosken rakennuskannan inventoinnin yli 70 vanhan talon osalta sekä kunnostanut 1920-luvun tiilisen viljamakasiinin näyttely- ja kokoontumistilaksi. Nämä on tehty EU-hankkeina talkootyöllä, innostuksella ja periksi antamatta.

Vieressä olevaan saman ajan navettarakennukseen sen omistaja kaavailee puualaan, mm. rakentamiseen, laajasti liittyviä toimintahankkeita. Toivomme että esimerkkinä on toiminut innoittajana. Rakennukset on muuten piirtänyt tunnetun arkkitehti Sigurd Frosteruksen toimisto. Kolme kertaa yhdistys on saanut myös opetusministeriön tukea vanhojen valokuvien keräämiseen ja tallentamiseen. Ne esittävät sekä ihmisiä että vanhoja rakennuksia.

Viime vuonna julkaisimme ensimmäisen Kyröskoski –aiheisen kirjan Arjen aherrusta ja yhteisön juhlaa. Siinä on kylän kulttuurihistoriaa ja valokuvia, muun muassa artikkeli Kyröskosken vanhasta, arvokkaasta rakennuskannasta.

Näiden näkyvien toimien ohella Perinneyhdistys on toiminut koko ajan kannanmuodostajana rakennusmaisemaan liittyvissä kysymyksissä. Uskaltaisin väittää, että alussa mainitsemieni maisemaprojektien ohella juuri Perinneyhdistys on viime vuosina tehnyt mittavinta paikallista työtä rakennusajattelun eteen Hämeenkyrössä.

Aivan uusi tulossa oleva projektimme on tunkea äskettäin vapautuneeseen pankkiholviin, joka on nyt kunnalla vuokralla Kyröskosken uuden kirjaston alakerrassa. Sinne ajattelimme perustaa paikallisarkiston, koska hallussamme tai tiedossamme on jo ehkä satoja asiakirjoja aina 1800-luvulta saakka. Niihin kuuluu myös kaavapiirroksia ja rakennuspiirustuksia sekä säilyneistä että jo puretuista taloista.

Itse olen päätenyt joidenkin puritaanisten alkuaikojen jälkeen historian tutkijalle sopivaan kompromissiin. Kaikkea ei yksinkertaisesti voi suojella, mutta niistä pitää jäädä jälki meidän kulttuuriperintöömme. Se jälki voi olla vain tietoa rakennusperinteestämme, mutta myös riittävästi ihan oikeasti eri ajoilta pystyssä olevia rakennuksia. Otan pari esimerkkiä Kyröskoskelta valaisemaan tätä näkökulmaa. Niissä ilmenee, mikä on ollut ongelma ja mitä sille on voinut tehdä.

Esimerkki 1

Muutama vuosi sitten valtakunnallisen työväenliikkeen kauppakonsernin Helsingissä oleva johto aikoi purkaa 1920-luvulla rakennetun kahvila-leipomorakennuksen, koska sitä ei oltu käytetty enää vuosikymmeniin kuin varastona. Sen vierestä oli purettu jo 1960-luvulla vielä vanhempi hirsinen kauppaliikkeen päämyymälä. Tämä tiilirakennus oli luultavasti ollut silloin liian järeä pala. Uusi maankäyttö- ja rakennuslaki antoi mahdollisuuden tehdä muistutus purkamisesta. Kun tehtyä kahta muistutusta käsiteltiin vielä kunnan lautakunnassa, ja asia nostettiin myös julkisuuteen, ostajakin löytyi. Ei kai vain oltu viitsitty etsiä. Rakennusta on nyt kunnostettu melko hitaaseen tahtiin vuosia, mutta sille on kuitenkin annettu mahdollisuus säilyä kyläkuvassa. Kaikista vanhoista kylän yleisvalokuvista 1920-luvulta lähtien rakennus ponnahtaa esiin tärkeänä maamerkinä.

Tämä rakennus on edelleen pystyssä, vaikka jotkut pitävätkin sitä rumana kuten yleisönosastostakin on saanut lukea. Sekin mielipide kuitenkin sallittakoon. Ei kaikkia uusiakaan taloja voi kauniiksi väittää.

Esimerkki 2

Viime talvena oli paperitehtaan keskellä olemassa vielä yksi tehtaan virkailijoiden asuintalo, joka oli pitkään palvellut yhtiötä koulutustilana. Nyt se joutui purku-uhan alle, kun tehdas uusissa piirustuksissaan laajeni sen nurkan päälle.

Kaksikin tahoja kai selvitti rakennuksen ostamista ja kuljettamista toiseen paikkaan kokonaisuena, koska aikataulu ei antanut mahdollisuutta purkaa hirsitaloa osiin. Hinta muodostui kuitenkin kalliiksi siksi, että rakennus oli liian korkea ilmassa oleville sähköjohdoille. Perinneyhdistys toimi tässä ja sai kannanotollaan asiasta aikaiseksi, että rakennus inventoitiin ja kuvattiin tarkasti ennen kuin se purettiin. Näin ei ollut tehty aikaisemmin vastaavien rakennusten purkamisen yhteydessä. Lukuun ottamatta tietenkin niitä merkintöjä tai valokuvia, joita eräät omistajat niistä olivat ehkä ottaneet ennen purkua. Nämä asiakirjat ovat kuitenkin jääneet hämärän peittoon.

Opetus: jos jotain on purettava, se tulisi ainakin inventoida. Siitä pitäisi jäädä jälki tutkijoille ja muuhun vastaiseen käyttöön.

Aikaa, asiantuntemusta ja mielenkiintoa

Näissä molemmissa tapauksissa kuten mainitsemisiani isoissakin EU-operaatioissa on pieni yhdistys ollut se, johon on voitu viime kädessä turvata. Kun yhdistyksellä on riittävästi yhteyksiä, asiantuntemusta ja perustellut käsitykset, sitä aletaan myös käyttää yhä useammin jopa itsestään selvänä lausunnonantajana maisema-, kaava- ja rakennusasioissa.

Asioista voi tietenkin olla eri mieltä, mutta itse katson, että edustamani yhdistyksen paras piirre on se, että se ei edusta suoraan yleistä kansalaismielipidettä. Se puhuu vain oman mielipiteensä kautta. Se voi siis olla jopa sellaista mieltä, joka ei ole suosittu paikkakunnalla. Silloin on tärkeää, että se pystyy perustelemaan kantansa.

Mitä kaltaisemme pieni mutta aktiivinen yhdistys haluaisi julkisen viranomaisen tekevän? Näin taantumankin aikana joku saattaa nyt odottaa sitä ikuista hyvien aikojen vastausta: lisää rahaa.

Minusta asia ei ole näin yksinkertainen. Rahasta ei ole mitään hyötyä, jos sitä ei kohdenneta oikein. Raha kyllä ennen pitkää löytyy, jos hanke on perusteltu ja hyvä. Yhdistyksen tehtävä on hankkia tätä rahaa ja talkooväkeä, mutta se tarvitsee tuekseen viranomaisten aitoa ja rehellistä asiantuntemusta ja tukea. Siis kaipaamme viranomaisten aikaa, asiantuntemusta ja mielenkiintoa.